

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

Методичні рекомендації
до практичних занять і самостійної роботи

Черкаси ЧДТУ 2021

“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”. Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня бакалавр напрямку 035 «Філологія» денної форми навчання [Електронний ресурс] / [Упоряд. : Пчелінцева О.Е.] ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2021. – 26 с. – Назва з титульного екрана.

Укладач: Пчелінцева О.Е., д. філол. н. , доц.

Рецензент: Дядюра Г.М., к.філол.н., доц.

Видання призначене для індивідуальної підготовки студентів до практичних занять, а також для самостійної роботи над курсом «Вступ до мовознавства».

Для студентів лінгвістичних спеціальностей.

Черкаський державний технологічний університет, 2021

Анотація

“Вступ до мовознавства” – початковий курс, який розпочинає вивчення лінгвістичних дисциплін, створює наукову базу для їхнього засвоєння.

Основна мета вивчення курсу “Вступ до мовознавства” – підготовка студентів до свідомого засвоєння іноземних мов.

Основне завдання курсу – ознайомити студентів з основами теорії мови, розвинути вміння осмислено підходити до мовних явищ, а також пояснити базові лінгвістичні поняття, необхідні для вивчення будь-якої лінгвістичної дисципліни.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен знати шляхи розв’язання таких основних проблем мовознавства: 1) природи і сутності мови, її функцій; 2) структури і системи мови; 3) зв’язку мови і мовлення, мови і мислення, мови і суспільства, мови й історії; 4) походження мови, генеалогічну й типологічну класифікацію мов світу; 5) виникнення та розвитку письма; 6) зв’язку мовознавства з іншими науками.

Студент повинен вміти класифікувати методи і прийоми мовознавства; відрізняти мову і мовлення; характеризувати парадигматичні і синтагматичні відношення між мовними одиницями; класифікувати звуки мови за основними та додатковими ознаками; визначати диференційні й інтегральні ознаки фонем; членувати мовленнєвий потік на фразу, синтагму, такт, звук; застосовувати на практиці фонетичну і фонематичну транскрипції; характеризувати типи системних відношень лексичних одиниць: синонімів, омонімів, антонімів, паронімів; аналізувати типи переносних значень: метафоричні, метонімічні, функціональні; аналізувати типи фразеологічних одиниць; характеризувати граматичні значення і критерії виділення різних частин мови різних мов світу; визначати морфологічні типи мов; аналізувати граматичні способи синтетичних й аналітичних мов; пояснювати відмінності між вільними і сталими словосполученнями, характеризувати сурядні і підрядні словосполучення; аналізувати типи речень за різними ознаками; розрізняти актуальне й граматичне членування речень; давати аналіз та оцінку традиційним і сучасним теоріям походження мови.

Структура курсу: 32 годин лекцій, 16 годин практичних занять, 72 години самостійної роботи.

Курс закінчується складанням заліку.

ЗМІСТ

Тематичний план дисципліни

Плани практичних занять

Завдання для самостійної роботи студентів. Форми та терміни контролю

Система критеріїв поточного оцінювання знань

Структура заліку

Запитання та завдання до заліку

Додаток

Навчально-методичні матеріали

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Кредитні модулі	Змістові модулі	Розподіл часу		
		Аудиторні	Самостійна робота	Загальний
1	2	3	4	5
	Лекції - 1 семестр, (1-16 тиждень)			
№1	1. Зміст і основні завдання курсу “Вступ до мовознавства”. Місце мовознавства в системі наук. Предмет і об’єкт мовознавства	2		
	2. Природа і сутність мови. Мова і мовлення	6		
	3. Теорії походження і розвитку мови	2		
	4. Фонетична система мови. Фонетичні процеси. Поняття фонем. Система фонем.	4		
	5. Лексична система мови. Граматична форма і граматичне значення. Граматична категорія, парадигма і грамема	4		
	6.. Граматична система мови. Граматична форма і граматичне значення. Граматична категорія, парадигма і грамема Морфеміка і словотвір Морфологія. Система частин мови.	10		
	7. Синтаксис словосполучення і речення. Граматичне та актуальне членування речення	4		
	Практичні заняття - 1 семестр (1 - 16 тиждень)			
	1. Лінгвістична карта світу. Генеалогічна класифікація мов. Мовні сім’ї і групи	2		

	2. . Типологічна класифікація мов світу. Аналітичні і синтетичні мови	2		
	3. Лексична система мови. Склад лексики за походженням. Застаріла лексика та неологізми. Лексикографія	2		
	4. Фонетична система мови. Поняття фонем	2		
	5. Фонетичні процеси.	2		
	6. Морфеміка і словотвір.	2		
	7. . Морфологія. Частини мови	2		
	8 Синтаксис	2		
	9. Модульний тест			
	Розділи для самостійного вивчення			
	1 Історія мовознавства. Класики світової лінгвістичної думки про мову та її елементи.		8	
	2. Методологія сучасної лінгвістики		4	
	3. Термінологічний апарат сучасної лінгвістики		8	
	4. Звукова мова і письмо. Основні етапи розвитку письма. Звук і графема. Транскрипція		4	

**ГРАФІК СКЛАДАННЯ
РІЗНИХ ВИДІВ ОBOB'ЯЗKOBИX CEMECTPOBИX
ЗАВДАНЬ**

1. Практичне заняття **№1**: Самостійна робота (тест) №1 «Генеалогічна класифікація мов»
2. Практичне заняття **№2**: колоквіум (тест) «Типологічна класифікація мов світу»
3. Практичне заняття **№4**: Самостійна робота № 2 «Фонетичні процеси»

У разі дистанційної форми навчання графік і форми контролю будуть частково відкориговані.

До Практичного заняття №6:

4. Здати (на кафедру або викладачу) конспект теми «ЗВУКОВА МОВА І ПИСЬМО. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПИСЬМА. ЗВУК І ГРАФЕМА. ТРАНСКРИПЦІЯ»

До Практичного заняття № 8:

5. Здати словник лінгвістичних термінів (список термінів дивись у цій методичці)

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема: ГЕНЕАЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ СВІТУ

Провідна ідея: мови світу класифіковано за спорідненістю на основі діяхронічного їх дослідження.

Ключові поняття: мовна сім'я, генетична спорідненість, реконструйована прамова.

1. Поняття про генетичну спорідненість
2. Генеалогічна класифікація
 - а) індоєвропейська мовна сім'я
 - б) семіто-хамітська сім'я
 - в) тюркська сім'я
 - г) китайсько-тибетська сім'я
 - д) фіно-угорська сім'я
 - е) кавказька сім'я
3. Теорія ностратичної прамови

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Вступ до мовознавства. Навчально-методичний посібник для студентів 1 курсу лінгвістичних спеціальностей./ Укл. Глазкова О.В., Колесник Д.М. – Черкаси, 1999. – С. 54 – 60.

Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.

Форма контролю: самостійна робота №1 на визначення мовної сім'ї, групи та підгрупи запропонованих мов (5 мов). Для підготовки користуватися таблицею, поданою в цьому посібнику, а також підручниками з предмету.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

ТЕМА: ТИПОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ СВІТУ

Провідна ідея: мови світу класифіковано за аломорфізмом й ізоморфізмом структури мовних одиниць на основі синхронічного дослідження мов.

Ключові поняття: мовна універсаль, аглютинація, фузія, інкорпорація.

1. Історія розробки типологічної класифікації мов (внесок В.ф. Гумбольдта, А. та Ф. Шлегелів)
2. Поняття типологічної класифікації мов
3. Ізолюючі мови
4. Аглютинативні мови
5. Інкорпоруючі мови
6. Флективні мови (аналітичні і синтетичні)
7. Інші типологічні класифікації (Д.Грінберга, І.Мещанінова, Е.Сепіра, О.Ісаченка, Ф.Містелі).

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 1999 і наступні

Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.

Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006.

Форма контролю: колоквіум (усне опитування)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема: ФОНЕТИКА

1. Поняття фонем
2. Поняття фонетичної системи
3. Системи фонем в різних мовах

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні – С. 102-120, 133– 145.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С.8 – 23.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема: ФОНЕТИКА

4. Поняття фонетичного процесу
5. Позиційні звукові зміни
6. Комбінаторні звукові зміни

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні – С. 102-120, 133– 145.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С.8 – 23.

Форма контролю: самостійна робота №2 на визначення фонетичних процесів у запропонованих словах

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема: ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Провідна ідея: визначення слова, співвідношення між лексичним значенням і поняттям. Слово – центральна функціонально-структурна одиниця мови. Лексема, словоформа. Лексичне значення. Слово і поняття. Лексична система мови. Проблема класифікації слів: а) за значенням; б) за сферою вживання; в) за стилістичною диференціацією; г) з погляду активного й пасивного вживання. Слово в лексико-семантичному полі: синоніми, антоніми, омоніми й пароніми.

Ключові поняття: лексема, полісемія, метафора, метонімія, синекдоха, омонімія, омоформи, омофони, омографи, синонімія, антонімія, гіперонімія

1. Поняття лексичного значення. Полісемія.
2. Омонімія. Типи омонімів.
3. Синонімія. Поняття синонімічного ряду й домінанти.
4. Гіпоніми та гіпероніми.
5. Історичні зміни в словниковому складі мови (архаїзми, історизми, неологізми, активна лексика, питома й запозичена лексика).
6. Класифікація фразеологізмів.

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні – С. 181-248.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С. 24-28.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема: МОРФЕМІКА І СЛОВОТВІР

План

1. Морфеміка і словотвір.
2. Типи морфем.
3. Морфемна будова слова.

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів
І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник
Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С. 47-53.

Завдання для підготовки з теми:

1. Виділити морфеми у наступних словах:

преподаватель – викладач – teacher;

неизмеримый – невимірний – immeasurable.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема: ГРАМАТИКА

План

1. Граматичне значення, граматична категорія.
2. Поняття парадигми і грамеми.
3. Способи вираження граматичних значень.

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів
І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник
Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С. 47-53.

Завдання для підготовки з теми:

4. Виписати англійські, російські та українські афікси, що виражають такі граматичні значення:
 - а. ступенів порівняння прикметників;
 - б. минулого часу дієслів;
 - с. множини іменників.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема: ГРАМАТИКА

План

1. Ознаки словосполучень.
2. Типи словосполучень.
3. Ознаки речення.
4. Актуальне членування речення.

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів
І курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник
Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – С. 47-53.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ДОМАШНЬОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ФОРМИ ТА ТЕРМІНИ КОНТРОЛЮ

1. КОНСПЕКТ

ЗВУКОВА МОВА І ПИСЬМО. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПИСЬМА. ЗВУК І ГРАФЕМА. ТРАНСКРИПЦІЯ.

Провідна ідея: людство пройшло довгий шлях від “предметного” письма до “буквенно-звукового”.

Ключові поняття: “предметне письмо”, піктографія, ідеографія, фонологічне письмо, алфавіти.

1. Значення письма в історії суспільства.
2. Передумови виникнення письма.
3. Етапи і форми розвитку графічного письма (кожний розглянути окремо)
4. Графіка. Орфографія. Принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, історико-традиційний, ідеографічний.

Основна література:

Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.

Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 1999 і наступні

Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.

Штерн І.Б. “Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики” – К.: 2002

Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006.

Форма контролю: конспект

2. ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Провідна ідея: стан термінологічної системи відображає рівень розвитку науки

Ключові поняття: термін, дефініція терміна

Основна література:

Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.

Штерн І.Б. “Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики” - К.: 2002

Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006.

Українська мова: Енциклопедія. – К.: «Українська енциклопедія» ім.

М. Бажана, 2000.

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1985.

Форма контролю: скласти словник лінгвістичних термінів
(список термінів дивись нижче)

Структура заліку зі “Вступу до мовознавства”

Формою підсумкового контролю зі “Вступу до мовознавства” є диференційований залік. Залік з курсу “Вступ до мовознавства” складається в I семестрі. Залік відбувається в усній формі після попереднього обдумування студентом запитань.

Кожне завдання з курсу “Вступ до мовознавства” складається з трьох питань, передбачених типовою і робочою програмами: два питання теоретичного характеру і одне – практичного (наприклад, фонетичний аналіз слова).

Зразок завдання.

Завдання № 26

1. Поняття мови і мовлення.
2. Фонема. Диференційні та інтегральні ознаки фонем.
3. Визначити засоби вираження граматичних значень у поданих словах: укр. *столи, пішов би, люди, краще, зим, вих'одив – виходив*; рос. *мать любит дочь*; казах. *кызыл-кызыл* «найчервоніший»; англ. *good-better, write-writes, sing-sang*.

Критерії оцінювання

1. Оцінка “А” виставляється тоді, коли відповідь вважається повною, тобто в ній містяться визначення всіх понять, про які йдеться в білеті, проаналізовано об'єкт завдання, охарактеризовано його семантичні та структурні ознаки. Відповідь повинна бути чіткою і послідовною, супроводжуватися великою кількістю прикладів із різних мов світу.

2. Оцінка “В / С” виставляється, коли у відповіді студента містяться незначні неточності, але при цьому відповідь є повною, змістовною і логічно побудованою.

3. Оцінка “D / E” ставиться у тих випадках, коли студент дав не досить чітке або неповне визначення аналізованого об'єкта, не проілюстрував його, нелогічно й непослідовно розкривав суть поняття.

4. Оцінка “F” ставиться, якщо студент не дав правильної відповіді на жодне з питань екзаменаційного білета, не знав термінологічної системи дисципліни, а також якщо відповідь студента була нелогічною.

ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

МОДУЛЬ 1

1. Мовознавство як наука, його предмет, зміст, основні завдання, розділи.
2. Зв'язок мовознавства з іншими науками.
3. Природа та функції мови.
4. Мова і суспільство.
5. Мова і мислення. Поняття про психолінгвістику.
6. Мова як знакова система. Поняття про семіотику.
7. Мова і мовлення. Поняття про дискурс.
8. Мова як система і структура. Системні і несистемні явища в мові.
9. Мовні рівні.
10. Теорії походження мови.
11. Проблема розвитку мови у різних лінгвістичних школах.
12. Зовнішні та внутрішні причини мовних змін.
13. Етапи і форми розвитку письма.
14. Поняття про генетичну спорідненість мов. Теорія ностратичної прамови.
15. Генеалогічна класифікація мов. Індоевропейська мовна сім'я.
16. Генеалогічна класифікація мов. Семіто-хамітська сім'я.
17. Генеалогічна класифікація мов. Тюркська сім'я.
18. Генеалогічна класифікація мов. Фінно-угорська сім'я.
19. Генеалогічна класифікація мов. Кавказька сім'я.
20. Типологічна класифікація мов світу. Флективні (синтетичні та аналітичні), аглютинативні, ізолюючі, інкорпоруючі мови.
21. Методи дослідження мови (описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний).

МОДУЛЬ 2

22. Поняття про звуки мовлення, акустична характеристика звука.
23. Артикуляційна характеристика звуків. Мовленнєвий апарат.
24. Класифікація приголосних звуків.
25. Класифікація голосних звуків. Поняття про дифтонг.
26. Поняття про історичні звукові зміни.
27. Позиційні фонетичні процеси: редукція, протеза, оглушення.
28. Комбінаторні фонетичні процеси.
29. Поняття про фонему. Диференціальні та інтегральні ознаки фонем.
30. Система фонем (на прикладі укр., англ. або рос. мови).
31. Позиції, варіанти та варіації фонем.
32. Графіка та орфографія. Співвідношення між буквами і звуками. Принципи орфографії.
33. Лексико-семантична система мови.
34. Слово як основна одиниця лексичної системи.
35. Семантична структура слова. Полісемія. Типи переносних значень.
36. Парадигматичні відношення у лексиці.
37. Лексико-семантичне поле.
38. Історичні зміни у лексичній системі.
39. Склад лексики за походженням.
40. Активна та пасивна лексика.
41. Фразеологічна система мови. Типи фразеологізмів.
42. Лексикографія. Типи словників.
43. Граматична форма та граматичне значення.
44. Способи вираження граматичних значень (синтетичні та аналітичні).
45. Граматичні категорія. Поняття парадигми та грамеми.
46. Критерії виділення частин мови.
47. Система частин мови у різних мовах.
48. Морфема як одиниця морфемно-морфологічного рівня. Аломорф. Типи морфем.
49. Способи словотворення.
50. Типи словосполучень.
51. Речення, його ознаки та категорії. Поняття синтаксеми і висловлювання.
52. Граматичне та актуальне членування речення.
23. Фонетичне членування мовленнєвого потоку (склад, такт, фраза).
54. Наголос та його різновиди у мовах світу. Логічний наголос. Інтонація.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Практичні завдання можливі двох типів: 1) характеристика мовних сімей та груп і 2) граматичні завдання.

Студент повинен знати:

- індоєвропейську мовну сім'ю (індійська, іранська, слов'янська, балтійська, германська, романська, кельтська групи);
- семіто-хамітську мовну сім'ю;
- фінно-угорську мовну сім'ю;
- тюркську мовну сім'ю.

Студент повинен вміти:

- робити фонетичний аналіз слів (транскрипція, поділ на склади, характеристика звуків);
- визначати фонетичні процеси (позиційні й комбінаторні);
- ділити текст на фрази та склади;
- визначати частиномовну належність слів у тексті;
- визначати граматичні категорії і граматичні значення слів;
- визначати граматичні засоби і способи вираження граматичних значень слів;
- робити морфемний (за будовою) аналіз слів;
- виокремлювати словосполучення з речення і характеризувати їх (за морфологічною належністю головного слова, за типом відношень між компонентами і за типом зв'язку);
- робити синтаксичний аналіз тексту і окремих речень

ДОДАТКИ

ОРІЄНТОВНИЙ СПИСОК ТЕРМІНІВ ДЛЯ УКЛАДАННЯ СЛОВНИЧКА

Акомодація	Категорія граматична	Постпозиція
Актуальне	Керування	Постфікс
членування речення	Когнітивна лінгвістика	Предикат
Аналітичні мови	Консонантизм	Предикативні
Асиміляція	Контекст	відношення
Афікс	Координація	Препозиція
Афіксація	Корелят	Прилягання
Валентність слова	Ментальність	Принципи орфографії
Вид	Метамова	Протеза
Відміна	Метафора	Редукція
Відмінок	Метонімія	Редуплікація
Вокалізм	Мовна картина світу	Релевантний
Гіпоніми	Модалність	Сема
Гіпероніми	Морф	Семантика
Граматика	Морфема	Семіотика
Граматичне значення	Морфеміка	Сигніфікативна функція
Граматична форма	Морфологія	Синекдоха
Грамема	Морфонологія	Синоніми
Деривація	Мотивація	Синтагма
Діахронія	Наголос	Синтагматика
Диференційна ознака	Номінативна функція	Синтаксис
Домінанта	Омоніми (омоформи, омофони, омографи)	Синтетичні мови
Експліцитний	Опозиція	Синтетична форма
Епентеза	Парадигма	Синхронія
Знак	Парадигматика	Словотвір
Імператив	Пароніми	Субституція
Імпліцитний	Перехідність дієслова	Суплетивізм
Інваріант	Перцептивна функція	Сурядний зв'язок
Інтегральна ознака	Підрядний зв'язок	Темпоральний
Інверсія	Поле	Узгодження
Інтерференція		Узуальний
Інтерфікс		Флексія
Інфінітив		Флексивні мови
		Фонема
		Формант

ВПРАВИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Визначити сім'ю, групу та підгрупу наступних мов:

- а) *російська, українська, білоруська*
- б) *албанська,*
- в) *фінська, естонська, карельська, іжорська, вепська, водська,*
- г) *арабська, іврит, фінікійська, арамейська*
- д) *англійська, німецька, фламандська, голандська, їдиш*
- е) *французька, італійська, ретороманська, сардинська*
- ж) *литовська, латиська, пруська*

2. Визначити сім'ю, групу та підгрупу кожної окремої мови:

- а) *литовська, португальська, естонська, вірменська, азербайджанська, японська, китайська;*
- б) *перська, фінська, якутська, українська, гінді, грецька, англійська, датська, словацька;*
- в) *киргизька, циганська, ірландська, гуджараті, казахська, корейська.*

3. Впізнати звук:

- шумний, губно-зубний, щілинний, дзвінкий, м'який
- шумний, задньоязиковий, щілинний, глухий, твердий
- шумний, передньоязиковий, зубний, проривний, глухий, м'який
- шумний, передньоязиковий, зубний, проривний, дзвінкий, твердий
- шумний, передньоязиковий, піднебінний, фрикативний, дзвінкий
- сонорний, передньоязиковий, зубний, зімкнено-прохідний, боковий, м'який
- сонорний, передньоязиковий, піднебінний, дрижачий, м'який
- сонорний, губно-губний, носовий, м'який
- шумний, передньоязиковий, зубний, афrikат, глухий, м'який

У процесі мовлення звуки не існують окремо, вони взаємодіють і у процесі взаємодії – змінюються. Ці явища називаються фонетичні процеси (зміни звуків, зумовлені їх взаємодією у процесі мовлення).

4. Визначити тип позиційної зміни (редукція (повна, часткова, якісна, кількісна), оглушення, протеза)

Рос: *никогда, худенький, разговор, читать – чита́ть, луг, здрасте, мозг, вход, с(ъ)на,*

Укр: *вуха, віспа, селянський, будинок, зозуля, мельхіор, вторгнутися, живеш, гострий.*

4. Визначити тип асиміляції (повна-часткова, прогресивна-регресивна)

Укр: *безжалісний, зцілити, молотба, кість, безшабашний, світ, зсохлий, з переляку, житье – життя, сват – свадьба, байдужість, майбутнє.*

Рос.: *отдать, бесстрашный, сделать, иссякший, свадьба, косьба, ложка, изжога, сбруя, сшитый, отбить.*

5. Визначити фонетичні процеси:

*Травка, прорубь – пролубь, минералогия, облако – облако;
творужка – ватрушка, сделать, Хведя, просьба, мелодия, слог, труд,
сарафан.*

6. Визначити фонетичні процеси:

*Place, maps, bags, boys, knife – knives, analysis |is|- analyses |iz|, phasis –
phases, rose. What's your name? One of my friends is a pilot.*

Слово – це звук або комплекс звуків, що має певне значення і вживається у мові як
самостійне ціле.

Поняття – це відображення у свідомості людини істотних ознак явищ та предметів
дійсності. Не називають поняття службові слова (прийменник, сполучники, частки,
вигуки)

Значення слова – співвіднесеність з певними явищами дійсності

7. Які значення слова **день** представлені у реченнях?

*Весь день небо було хмарним.
У дні війни ми часто зустрічались з ним
Ще день, а квіти вже закрились
Дні стали теплими
Минуло 5 днів
9 Травня – День Перемоги
У день народження приходять гості
Це були безрадісні дні старості.
Жінці дали дозвіл на неповний робочий день*

8. Визначити тип полісемії (метафора, метонімія, синекдоха)

*Слово срібло, золотий браслет, усі Черкаси проголосували “за”, людина
не може жити без повітря, підняти питання, з'їсти тарілку, форди
фінішували, смарагдовий ліс, шовковий характер, берегти копійку,
читати Шевченка.*

9. Визначити тип омонімів. Розподілити на чотири групи (повні
омоніми, омофони, омоформи, омографи).

*Клас – клас, поле – поле, атлас – атлас, радій – радій, блок – блок, віла –
вілла, мати – мати, три – три, займатися – займатися, вити – вити, ірис
– ірис, кленок – клинок, мала – мала, Роман – роман, діти – діти, кран
(водопровідний)– кран (підйомний), термін (науковий) – термін (строк),
стріла – стріла, гори – гори, ніс (сумку) – ніс (людини).*

10. Розподілити подані слова на питомі та запозичені. За якими ознаками можна впізнати запозичені слова?

а) Укр. *дім, студент, кривда, фарба, ведмідь, итольня, ландшафт, небо, ампула, вуаль, нісенітниця, аркан, козак, балик, трап, митник,*

б) Рос. *веревка, ветка, благодать, логика, курица, спорт, роман, варенье, затхлый, товарищ, кошка, каникулы, весна, иллюстрировать, кафтан, баштан.*

11. Розподілити слова на чотири групи: неологізми, архаїзми, історизми та активну лексику. У чому полягає відмінність між архаїзмами та історизмами?

а) Укр.: *автентичний, спонсор, бунчук, дощ, брокер, тангенс, віститель "парламентар", панщина, уста, вотчина, звезда, сервер, жупан, провайдер, доцент, вантаж, кріс "рушниця", сканер,*

б) Рос.: *ланит, луноход, космос, холоп, атом, боярин, монитор, вече, лапти, тать, одинокий, уй "дядя по матери", гордость, винчестер, понеже "поэтому", мзда, зга "дорожка", брифинг, просак "прядильный станок", менеджер, инжениринг "разработка технических проектов"*

Фразеологічний склад будь-якої мови – це система з різноманітними зв'язками та відношеннями. Фразеологізми можна об'єднати у парадигми: 1) за нелінгвістичними ознаками - тематичні групи (*турусы на колесах, бред сивой кобыли*); 2) за лінгвістичними ознаками: однозначні і багатозначні, омонімічні, синонімічні, антонімічні, за ступенем вмотивованості значення (зрощення, єдності, сполучення), за походженням (питомі та запозичені); 3) за лінгвостилістичними ознаками (книжні, розмовні, жаргонні...)

Зрощення – сталі словосполучення, зміст яких не можна зрозуміти із значень окремих компонентів. Єдності – стійкі словосполучення, зміст яких певною мірою зумовлений значенням слів-компонентів. Сполучення – стійкі вислови, до складу яких увіходять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням, цілісне значення впливає із значення окремих слів.

12. Розподілити фразеологізми за типами:

а) *вжити заходів, стерти в порошок, насупити брови, зачепити за живе, піднести гарбуза, не всі дома, аби день до вечора, зійти з орбіти,*

б) *во всю ивановскую, проба пера, держать язык за зубами, закручивают гайки, лезть на рожон (рожон – крепкий заостренный кол для охоты на медведя), полететь вверх тормашками, в три погибели, закидывают удочку, интересное положение, сгорать от стыда, сесть в лужу, бить баклуши, устал как собака.*

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Основна література

- Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000 і наступні.
- Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 1999 і наступні
- Вступ до мовознавства: Навчально-методичний посібник для студентів I курсу лінгвістичних спеціальностей / Укл. Глазкова О.В, Колесник Д.М. – Черкаси: ЧІТІ, 1999.
- Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: Підручник. – Київ-Одеса: Либідь, 1991, 2006.
- Дорошенко С. І., Дудик П. С. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1974.
- Ющук І. П. Лекції зі вступу до мовознавства: Навч. посібник. – К.: Вид. Міжнар. ін-ту лінгвістики і права, 1995.
- Ющук І. П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. – К.: Рута, 2000.
- Вступ до мовознавства : підручник / І. О. Голубовська, С. М. Лучканин, В. Ф. Чемес [та ін.] ; ред. І. О. Голубовська. – Київ : Академвидав, 2016.
- Веремєєва М. В. Методичні рекомендації для практичного вивчення курсу «Вступ до мовознавства» для студентів закладів вищої освіти. Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Полтава: Вид-во ПУЕТ, 2018.

Додаткова література

- Українська мова: Енциклопедія. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. Бажана, 2000.
- Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1985.
- Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990 (друге доповнене видання. – М., 2002).
- Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966.
- Завдання для самостійної роботи зі “Вступу до мовознавства”: Навч. Посібник / Укл. Д. І. Терехова. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000.
- Донець С. Л., Мацько Л. І. Вступ до мовознавства: Практикум. – К.: Вища школа, 1989.
- Доленко М. Т. Вступ до мовознавства: Зб. вправ і завдань. – К.: Вища школа, 1975.
- Білецький А. О. Про мову і мовознавство. – К.: АртЕк, 1997.
- Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. – Дрогобич: Відродження, 1994.
- Левицький Ю. М. Мови світу: Енциклопедичний довідник. – Львів, 1998.
- Камчатнов А. М., Николина Н. А. Введение в языкознание. 3-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2001.
- Головин Б. Н. Введение в языкознание. 4-е изд. – М.: Высш. шк., 1983.
- Кодухов В. И. Введение в языкознание. 2-е изд. – М.: Просвещение, 1987.
- Реформатский А. А. Введение в языковедение. – М.: Просвещение, 1967.
- Широков О. С. Введение в языкознание. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985.